

15. 7. 2011

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Návrh nového občanského zákoníku v kontextu 21. století

626 x 3046. Tímto způsobem lze zjednodušeně popsat základní rozdíl mezi platným občanským zákoníkem a návrhem nového kodexu, který byl schválen vládou a postoupen k projednání Poslanecké sněmovně. Rozdíl v počtu paragrafů je sice základním na první pohled patrným rozdílem, ale rozhodně nejde o nejpodstatnější rozdíl z hlediska právního. Kdyby šlo jen o rozsah nové úpravy, rozhodně by předložený text nezbudil v odborné veřejnosti polemiku, které jsme svědky v poslední době.

Schválením vládního návrhu občanského zákoníku byl završen dlouhodobý proces přípravy nového kodexu, který byl zahájen v roce 2000. Pokusy o rekonstrukci materií soukromého práva však nalezneme již v 90. letech minulého století. Základním úkolem tvůrců občanského zákoníku bylo vytvořit soubor norem přístupný běžným občanům, jenž je vyjádřen heslem „Zákon pro život, zákon inspirovaný životem.“ Podařilo se autorům tento nelehký úkol naplnit nebo zůstalo pouze u dobrého úmyslu, který se však nepodařilo promítnout do návrhu zákona? Jednoznačná odpověď samozřejmě neexistuje a nelze ji najít ani teoretickým rozbořením jednotlivých ustanovení bez znalosti jejich aplikace v praxi. V obecné rovině ale musíme konstatovat, že nový občanský zákoník je dílem, které přinese účastníkům soukromoprávních vztahů „více problémů než užitku“ a které je z hlediska aktuálních potřeb společnosti a zamýšlené evropské úpravy civilních vztahů dílem uspěchaným a předčasným, předloženým bez předcházející hlubší odborné diskuse.

Občanské právo bylo na území dnešní České republiky poprvé legislativně uceleně zpracováno v Obecném zákoníku občanském (ABGB) z roku 1811, který s jistými úpravami platil až do roku 1950. Po vzniku samostatné Československé republiky bylo již v roce 1920 rozhodnuto o přípravě nového občanského zákoníku, který by sjednotil právní úpravu civilního práva pro české země a Slovensko. Zpracovaná osnova však nebyla z důvodu nepříznivých politických podmínek na konci první republiky a následujícího období nesvolána. Další vývoj na poli soukromoprávních vztahů byl již ve znamení sovětského práva, které odmítalo tradiční kontinentální koncepci soukromého práva s cílem učinit toto odvětví součástí veřejného práva. V tomto duchu byl přijat občanský zákoník z roku 1950 a na něj navazující „socialistický“ občanský zákoník z roku 1964, přičemž byla postupně z této materií vyčleňována jednotlivá odvětví do samostatných zákonů (rodinné právo, pracovní právo apod.). Zákoník z roku 1964 zrušil mnohé tradiční právní instituty a přinášel absolutní novinky, které neměly obdobu ani v právních řádech jiných tehdy socialistických zemí. K částečné nápravě tohoto nevyhovujícího stavu došlo v roce 1982 a v demokratických podmínkách zejména rozsáhlou novelou

přijatou v roce 1991. Následující velké množství novel pak nepřineslo žádné podstatné koncepční změny.

Proklamovaná potřeba nové komplexní úpravy soukromého práva je proto z pohledu současného zákonodárství správná. Jistě nelze nic namítat proti integraci civilní právní úpravy do jednoho kodexu, čímž dojde k odstranění dualismu postihujícího např. závazkovou část občanského a obchodního zákoníku. Autoři článku považují za chvályhodný úmysl navrhovatelů zpřístupnit nový občanský zákoník co nejširšímu okruhu občanů a tím zvýšit jejich právní vědomí za situace, kdy narůstá množství nejrůznějších sporů (sousedských, spotřebitelských). Pozitivně lze hodnotit také snahu přiblížit českou právní kulturu standardům vyspělých evropských zemí; inspirace úpravou německou, rakouskou, francouzskou a mnoha dalšími je samozřejmě na místě. Jak se však ukazuje, nejpodstatnějším inspiračním zdrojem byla pro autory osnova neschváleného občanského zákoníku z roku 1937 a další předpisy 19. a 20. století zejména již výše zmíněny Obecný zákoník občanský, jež pochází z roku 1811. Tato skutečnost se pak promítá do textu zákona, který rehabilituje tradiční instituty občanského práva známé z ABGB a to často včetně použitého jazyka.

Tvůrci návrhu se otevřeně hlásí k materiální diskontinuitě se zákonodárstvím období let 1948 - 1989. Ale ať už je dosavadní občanský zákoník jakýkoliv, nelze přesto paušálně konstatovat jeho absolutní obsahovou a terminologickou nepoužitelnost do budoucna. Právě zachování některých institutů nebo jen jejich názvů z platného občanského zákoníku by mohlo podstatným způsobem pomoci lepšímu osvojení nové úpravy laickou i odbornou veřejností. Místo toho byla zvolena cesta vystavení úplně nového předpisu s využitím institutů a pojmů, které, ať už z jakýchkoli důvodů, byly z našeho právního řádu vypuštěny a dnes už ani nekorespondují se způsobem života. Instituty, jež jsou mnohdy veřejností vnímány pohledem filmů pro pamětníky bez znalosti jejich reálného obsahu; kdo dnes ví, co přesně znamenají pojmy pacht, výměnek, závdavek, výprosa, rozhrada, poživací právo, svěřenecké nástupnictví, pododkaz, odvážné smlouvy, odbytné atd. Prostředek k dosažení vysoké úrovně nového kodexu, kterým měly být právě historické prameny a platné zahraniční úpravy, se tak stal samotným cílem, který odsunul do pozadí potřebu vytvořit zákon moderní, přehledný a srozumitelný.

Další - ryze koncepční - je otázka, zda je vhodné vracet do nového občanského zákoníku právní úpravu specifických právních vztahů, které se během uplynulých 60 let vyčlenily pro svoji obsáhlost či specifickou do samostatných právních odvětví a jsou upraveny v separátních a „samonosných“ zákonech. Konkrétně by měl zaniknout a v plném rozsahu zvláštní pasáže v občanském zákoníku být nahrazen současný zákon o rodině (z. č. [94/1963](#) Sb.), obdobně se vrací do textu občanského zákoníku část autorskoprávních vztahů, jež jsou dnes komplexně upraveny v autorském zákonu (z. č. [121/2000](#) Sb.). Shodně, navzdory tomu, že s novým občanským zákoníkem je přijímán samostatný zákon o obchodních korporacích, je do nového občanského zákoníku zakomponována i obsáhlá pasáž o právnických osobách, podnikatelích a související problematice. To všechno vede k tomu, že navrhovaný kodex je zbytečně dlouhý, nesourodý a nepřehledný, pro běžného člověka je téměř vyloučeno se v něm orientovat.

Výtku je možné také adresovat celkové nevyváženosti zákona, která se projevuje v několika rovinách. Ačkoliv tvůrci proklamují zájem na odstranění duplicity právních úprav, v některých případech je naopak vytvářejí. Již jsme se zmiňovali o úpravě licenční smlouvy, která bude upravena jak v novém občanském zákoníku, tak v autorském zákoně, zdvojení úpravy statusových otázek právnických osob se zákonem o obchodních korporacích, duplicitní ustanovení o přeměně podoby cenných papírů dosud výhradně upravené v zákoně o podnikání na kapitálovém trhu, přičemž ke zrušení původních zákonů nedochází. Argument, že nový občanský zákoník má být obecným právním předpisem, rozhodně neodstraňuje všechny pochybnosti stran možných střetů jednotlivých norem, skutečný rozsah potenciálních problémů se ukáže při podrobnější analýze a komparaci předmětných ustanovení.

Neméně závažným nedostatkem nového kodexu je v případě některých ustanovení odklon od obecné úpravy a příklon k velmi podrobnému až kazuistickému pojetí mnohých institutů. Kde si starý občanský zákoník vystačil s několika paragrafy doplněnými praxí a rozhodovací činností soudů, přináší návrh nového občanského zákoníku úpravu několikanásobně delší. Instituty jako spoluvlastnictví, věcná břemena a dílčí odvětví jako rodinné a dědické právo jistě bylo možno upravit úsporněji a obecněji při promítnutí potřebných změn reflektujících demokratické poměry a současném zachování ustanovení, která se osvědčila. Důsledkem tohoto přístupu k tvorbě nového předpisu je nepoužitelnost judikatury posledních dvaceti let, která má snad být nahrazena právě onou velkou podrobností. Při detailnějším zkoumání lze ale dojít k závěru, že tato zevrubná úprava přináší spíše problémy a je často nesrozumitelná i pro právníky, jak se potom mohou v textu orientovat běžní občané?

Výrazným nedostatkem nového občanského zákoníku je i absence alespoň elementární úpravy vztahů vznikajících v moderní společnosti ovlivňujících a často dominantně ovládajících současný způsob života. Internet, sociální sítě, komunikace na dálku, elektronická forma právních úkonů, elektronické finanční služby, vytváření, uchovávání a používání nejrůznějších koncentrovaných elektronických databází a centrálních registrů státu dotýkajících se osobnostních a často až intimních informací, stejně jako řada jiných atributů moderního života, jsou kodexem přehlíženy (snad pouze s výjimkou zmínky v rámci tematiky spotřebitelských smluv), což je vzhledem ke komplexnosti jiných částí občanského zákoníku překvapující a zarážející.

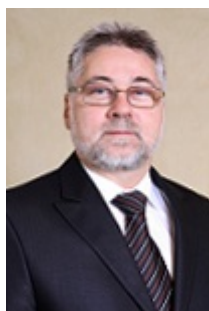
Někteří kolegové z řad advokacie již zpochybňovali načasování legislativního procesu přijetí nového občanského zákoníku v souvislosti s pracemi na evropském občanském zákoníku, které probíhají od roku 2001. V rámci Evropské unie byla v roce 2010 přijata „Zelená kniha Komise o možnostech politiky pro pokrok směrem k evropskému smluvnímu právu pro spotřebitele a podniky“, která obsahuje možné scénáře vývoje občanského práva v EU. Vedle z českého pohledu relativně „neškodných“ variant sahajících od nezávazné příručky pro smluvní právo a volitelný právní režim však Komise uvažuje i o harmonizaci a unifikaci smluvního práva pro celou sedmadvacítku. Dopad na právě schvalovaný kodex by byl neoddiskutovatelný; vždyť osvojení si nové rozsáhlé úpravy včetně vytvoření návazných soudních výkladových pravidel jednotlivých ustanovení si vyžádá minimálně 10 let. Přípravovaný evropský kodex smluvního práva tak může v relativně krátkém čase způsobit, že se všichni vrátíme opět na začátek, a období nejistoty a nestability v právních vztazích se tím zásadně prodlouží.

Navrhovaná účinnost nového občanského zákoníku má nastat dnem 1. 1. 2013. Zůstává nám tedy jen přibližně rok a půl na nastudování a pochopení celého předpisu, přičemž zatím ani není jasné, v jaké konečné podobě a zda vůbec bude občanský zákoník přijat. Ve srovnání s ABGB, jehož účinnost byla odložena o 15 let, jde o lhůtu podstatně kratší. Otázka vhodnosti zvolené doby účinnosti je proto jednoznačně oprávněná. Nicméně se zdá, že navrhovatelé nejsou tímto problémem znepokojeni. Uvědomme si, že nový občanský zákoník nahrazuje více než 200 stávajících zásadních norem z nejrůznějších oblastí - vedle již uváděných občanského zákoníku, obchodního zákoníku a zákona o rodině, lze jen namátkou zmínit zákony o vlastnictví bytů, o nájmu a podnájmu nebytových prostor, o cenných papírech, o sdružování občanů, o obecně prospěšných společnostech, o nadacích a nadačních fondech, o pojistné smlouvě atd. - jde o problematiku, která je předmětem výuky na právnických fakultách několika kateder a vyučuje se dva, možná tři roky. Skutečně máme k dispozici dost erudovaných odborníků, kteří budou schopni kvalifikovaně přednášet tisícům soudců, advokátů, notářů, exekutorů a celé další odborné právní veřejnosti o institutech nového občanského zákoníku?

Samostatnou kapitolou jsou náklady spojené s novou právní úpravou. Tvůrci návrhu občanského zákoníku nepředpokládají žádné dopady do státního rozpočtu. Tento závěr neodpovídá realitě. Změna základního zákona občanského práva zasáhne všechny státní a samosprávné orgány, soudce, státní zástupce a hlavně občany a právnické osoby, které se budou muset novému právnímu režimu

přizpůsobit. Náklady na zaškolení subjektů veřejné sféry tak dosáhnou velkých částek. V soukromé sféře lze předpokládat také značné náklady na přizpůsobení vnitřního fungování právnických osob nové úpravě. Celková bilance nákladů spojených s občanským zákoníkem tak může být vysoká.

Během posledních dvaceti let byly podniknuty tři pokusy od základu rekonstruovat občanské právo. Jak to vypadá, třetí a poslední pokus bude zřejmě úspěšný. Je to důvod k oslavám, nebo bychom měli být k předloženému návrhu kritičtí a obezřetní? Osobně se přikláníme k možnosti druhé. Vývoj občanského práva po roce 1989 jistě nebyl jednoduchý a současný stav lze jen těžko označit za ideální. Je ale platná právní úprava natolik špatná, že je nutné za každou cenu přijmout zákoník nový, byť nedokonalý. Aby pak jediným výsledkem desetiletého úsilí nebylo jen promarnění šance na vytvoření moderního občanského zákoníku.

JUDr. Roman Felix,
společník

Mgr. André Vojtek,
advokátní koncipient

[FELIX A SPOL. advokátní kancelář, s.r.o.](#)

U Nikolajky 5
150 00 Praha 5

Tel.: +420 251 081 111

Fax: +420 251 081 122

e-mail: akfelix@fsak.cz

Další články:

- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 36.: Doložka o mlčenlivosti](#)
- [Detekce podezřelého obchodu v kontextu hazardních her](#)
- [AI omnibus](#)